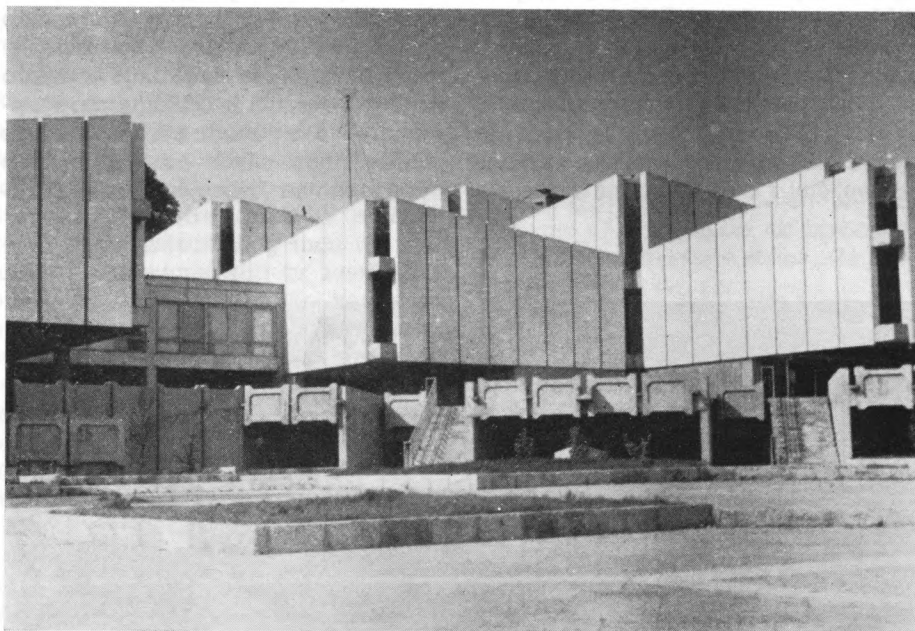

Stalna postavka Arheološkog muzeja Makedonije, Skopje

Dragiša Zdravkovski

*Arheološki muzej Makedonije,
Skopje*

Arheološki muzej Makedonije u aprilu 1983. godine slavi 60-godišnjicu osnivanja i 36 godina rada pod ovim imenom. Muzej se nalazi u starom delu grada, ispod stare srednjovekovne tvrđave, neposredno do monumentalnog zdanja Kuršumli-hana. Okolinu čine stari i renovirani dućani, stari hanovi, amami i džamije — nemi svedoci jednog vremena. Usred toga miljea, sa tesanim kaldrmisanim sokacima punim blata posle kiša, nalazi se nova zgrada Muzeja. Atmosfera je dopunjena uzvicima i gužvama bliske pijace. Arheološki muzej Makedonije zajedno sa Etnološkim i Istorijskim muzejom živi i radi kao složena organizacija. Decembra 1982. godine Arheološki muzej otvorio je svoju stalnu postavku. U pripremi i realizaciji učestvovao je veliki broj naučnih, muzejskih, kulturnih, stručnih i drugih radnika različitih profila. Rezultat te dugogodišnje angažovanosti, od izrade projekta (M. Tomić i K. Muratovski) pa do dana otvaranja, jest ova postavka. Zgrada raspolaže sa 6000 m² izložbenog prostora; tu su depoi, laboratorije, kabineti, biblioteka, kino-sala, prodajni prostor, restoran. Stalna postavka prezentira sva dosadašnja dugogodišnja istraživanja arheologije i drugih pomoćnih disciplina materijalne i duhovne kulture na tlu SR Makedonije. Svojim eksponatima u konačnom oformljenju postavke velik udeo imaju i muzeji SR Makedonije i Narodni muzej iz Begrada. Cilj postavke je dati jedan presek historijskih kulturnih i etničkih zbivanja na prostorima SR Makedonije od praistorije do XII veka. U auli Muzeja, na zidu iza biste druga Tita, (rad Lojze Dolinara), ispisano je: »Makedonski narod zasnovao je svoju zajednicu na teritoriji stare civilizacije kao prethodne epohe, ali i svoje sopstvene slavenske.« Te reči druga Tita, iskazane prilikom posete SR Makedonije 1970. godine, na izvestan način sublimiraju sav sadržaj, ideju i želju postavke. Današnja državnost i kultura makedonskih Slavena podignuta je i izrasla na pepelu mnogih kultura. Pri-

Zgrada Muzeja Makedonije — Arheološkog, Etnografskog i Historijskog

kazati sve njih je osobito teško, s obzirom na nedovoljnu istraženost pojedinih perioda nasuprot drugim dobro poznatim periodima. U tom smislu hronološke praznine postavke su sledeće: Postojanje i razvitak paleolitskog čoveka sasvim su nepoznati arheološkoj nauci. Buduća istraživanja na ovom planu popunila bi prazninu. Ista je situacija sa bronzanim periodom o kome veoma malo znamo. Isto tako nedovoljno znamo i o doseljavanju Slavena. Osim toga arheološka nauka nedovoljno ili sasvim malo zna o pojedinim regionima SR Makedonije. Buduća istraživanja bi morala biti usmerena i u tom pravcu. Ostali periodi su zastupljeni u dovoljnoj meri i u skladu sa arheološkim i drugim podacima. Zatvorene celine, urbani centri i nekropole imaju takav tretman. Postavka obuhvata prostor nad 1000 m². U slobodnom prostoru i u 87 vitrina raspoređen je arheološki materijal — keramika, nakit, epigrafski i numizmatički spomenici, skulpture, karte, legende, fotografije, sheme i crteži. Broj arheoloških eksponata neprocenjive vrednosti iznosi nekoliko hiljada. Jedan manji deo poznat je široj kulturnoj i naučnoj javnosti u zemlji i inostranstvu. Veći deo arheološkog materijala prvi put je bio izložen na izložbi 1980. godine povodom 30-godišnjice arheo-

logije SR Makedonije. Ta impresivna izložba je na izvestan način predstavljala »generalnu probu« za postavku Muzeja. Na postavci su izloženi predmeti sa historijskim, kulturnim i drugim značenjem. Postavka predstavlja kontinuiranu kulturno-historijsku celinu. Osim toga posetiocu je omogućeno upoznavanje i sa jednim određenim periodom ili kulturom.

Interdisciplinarnost u eksponiranju materijala, što je postignuto raznim legendama, fotografijama, crtežima, kartama, rekonstrukcijom halštatskog groba, maketa tumulusa ili raznih zanata, doprinosi boljem upoznavanju materijala i kulturnih celina. Javnim raspravom i uvidom svih zainteresovanih pojedinaca i institucija u projekat postavke dobivene su sugestije i primedbe kao dragoceni doprinos u konačnom oformljenju postavke. Naučni i stručni kadar Muzeja, osim stručnog vodiča, stoji na raspolaganju zainteresovanima. Postavka predstavlja dijalektički zbir svih saznanja savremene arheologije i muzeologije o raznim kulturama na tlu SR Makedonije tokom duge historije.

U narednom periodu nastojaćemo nabaviti potrebnu video-tehniku, što će doprineti većoj deduktivnosti postavke. Tako će veliki fond filmske, tehni-

Dio stalnog postava Arheološkog muzeja Makedonije u Skopju

čke i foto-dokumentacije biti dostupan najširoj publici svih kategorija. Propagandno-pedagoška služba — kamernim, povremenim i tematskim izložbama, te napisima u štampi, na radiju i televiziji, organizovanjem naučnih skupova, filmskim projekcijama, predavanjima, recitalima i muzičkim priredbama — muzejsku postavku približuje posjetiocima svakodnevno. Postavka obuhvaća pet hronološki povezanih celina, na čije je oformljenje na izvestan način djelovao i sam arhitektonski prostor.

U prvog celini postavljen je materijal iz neolita i eneolita. Tragovi tog najstarijeg perioda registrovao je u Makedoniji francuski vojnik A. Pate 1918. god. u okolini sela Bukova i Kristiforova kod Bitolja. Pored njih, R. Garevski je registrovao neolitske tragove u pećini Makarovec u dolini Babune.

Period neolita u SR Makedoniji je relativno dobro proučen. Izložen je materijal Anzabegovo-vršničke kulturne grupe Balkansko-anadolskog kulturnog kompleksa. Teritorijalno obuhvata Istočnu Makedoniju i Skopsko-kumanovsku kotlinu. Pomenuli bismo Anzabegovo — izvanredni lokalitet starijeg neolita i Tumba Mađari kod Skopja — lokalitet srednjeg neolita. Druga kulturna grupa istog kompleksa je Veluško-porodinska grupa iz Pelagonije. Osim pomenutih lokaliteta, značajno mesto pripada materijalu sa lokaliteta Mala Tumba kod sela Trn u Pelagoniji i Ustije na Drimu, koji su bliski Jadransko-mediteranskom kulturnom kompleksu iz srednjeg neolita. Izloženi materijali (keramički, kameni i koštani)

popraćeni legendama, crtežima i fotografijama pojedinih lokaliteta, svedoče o privrednom, kulturnom, duhovnom i graditeljskom životu neolitskog čoveka.

Eneolitski period (posle 3500. god. p. n. ere) zastupljen je i prikazan materijalom sa lokaliteta Crkveni livadi kod sela Vraništa i Ustija na Drimu, zasa-da jedini palafitski lokalitet u SR Makedoniji.

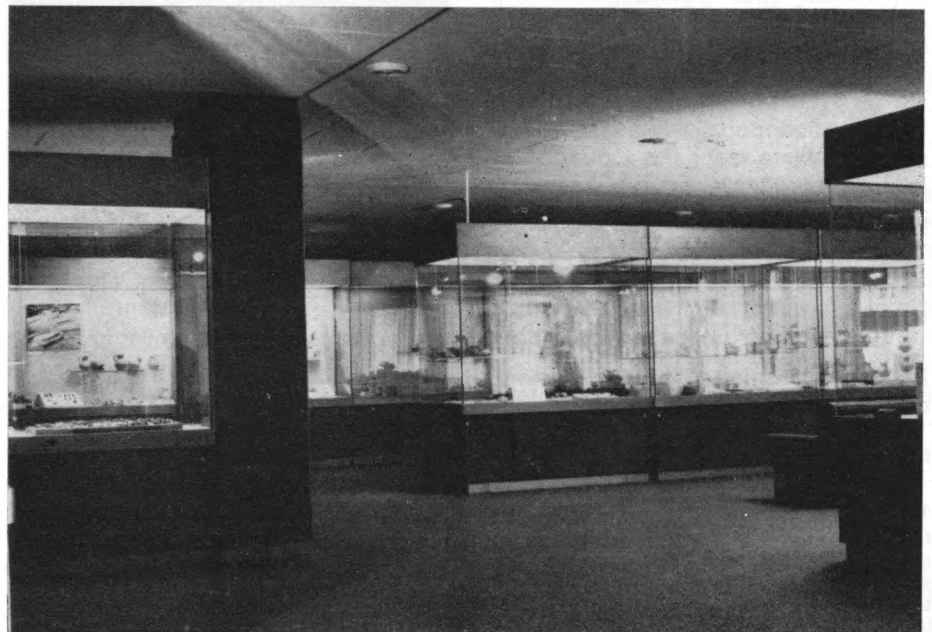
Bronzano doba i prodori indoevropskih populacija sa severa predstavljene su malobrojnim nalazima sa lokaliteta Bakarno gumno i Šuplevec koji

pripadaju Armenohori grupi severne Grčke. Materijal sa skopskog Kaleta i Pribovce kod Kumanova, kulturno i hronološki bliski grupi Bujanj-hum iz Pomoravlja, predstavljaju jedina svjedočanstva tog doba, čije su (posle 1200. god. p. n. ere) veze sa mikenskim svetom predstavljene mikenskim bronzanim mačom iz Tetova.

Gvozdeno doba (do VI veka p. n. ere) predstavljeno je arheološkim materijalom sa mnogobrojnih nekropola: Visoi-Beranci, Orlovi Čuki-Star Karaorman, Radanje, Suva Reka-Gevgelija, Dedeli, Milci, Vojnik i drugih. Materijal etnički pripada Pajonima, Pelagoncima, Ilirima i Tribalima. To je većinom keramički materijal rađen rukom ili vitlom, gvozdeno oruđe i oružje te bronzani nakit takozvane »makedonske bronz« , koji raznolikošću i lepotom ukazuje na kulturnu razinu nosilaca. Period završava arhajskim nalazima iz Trebeništa i Beranaca. Svi ti nalazi govore o jednoj visokoj kulturi, poznatoj u nauci kao iliro-makedonska. Pored spomenutog materijala njen doseg je i poznavanje i obrada plemenitih metala i staklene smjese. Postavka prezentira jedan veći deo ovog dobro istraženog perioda SR Makedonije.

Sledeći hronološki i tematski deo — klasični i helenistički period (V—II vek p. n. ere) karakteriše osobitu raznolikost materijalne i duhovne kulture. Dostizanja klasične Helade nisu bila nepoznata stanovnicima ovih oblasti: Pajonima, Linkestima, Dasaretima, Dardancima. Pored historijskih i epigrafskih izvora o tome svjedoče i mnogobrojni importovani arheološki

Dio stalnog postava Arheološkog muzeja Makedonije u Skopju

materijali iz Atene, Korinta, Tassosa i drugih polisa.

Sledeći deo postavke obuhvata materijal od vremena dominacije Rima (II vek p. n. ere) i završava paleokršćanstvom i potom, doseljavanjem Slavena. Predočena je administrativna podela Makedonije sa starim i novim urbanim centrima, te naglašeni dosezi arhitekture i skulpture, zanatstva i ekonomike. To je vrijeme ostavilo najviše arheoloških tragova kod nas (pagis, vicis, refugia, castra, vilae rusticae, nekropole). Svakako, već dobro poznati centri: Coloniae Flaviae Scupinorum, Municipium Aemilium Stobensium, Heraclea Lincestis, Bargala i Lichnidos zauzimaju istaknuto mesto na postavci. Prodori varvarskih plemena i njihovi tragovi imaju onoliko mesta koliko o njima znamo iz pisanih izvora i arheoloških potvrda.

Pojava i širenje kršćanstva, sa impozantnim bazilikama ukrašenim mozaicima, freskama, dekorativnom plastikom sa adekvatnom simbolikom, zauzima takođe istaknuto mesto u postavci. U tom kontekstu svoje mesto imaju episkopska sedišta: Stobi, Scupi, Bargala, Lichnidos i Heraclea Lincestis.

Daljnji hronološki tokovi teritorije SR Makedonije ulaze u političku i kulturnu sferu Bizanta. To je period o kome iz arheoloških nalaza malo znamo. Tragovi seobe Slavena malo su istraživani i poznati. Arheološki materijal izložen na postavci uglavnom potiče iz Prilepa, Ohrida i, nešto kasnije, iz Demir-Kapije. Ovaj veoma značajan period za nacionalnu istoriju i kulturu u ovoj godini dobiće idejnu i muzeološku fizionomiju i mesto koje zaslužuje.

Arheološki muzej Makedonije svojim svakodnevnom i dugoročnim radom, putem naučnih projekata, sistematskih istraživanja i otkupa dobavlja novi arheološki materijal. Tako će stalna postavka svaki put biti nova, sveža i aktualna, oslobođena sekundarnih vrednosti i balasta, sabijena i obogaćena istinama i jedinstvenom porukom iskazanom pomenutom porukom druga Tita.

ABSTRACT

Permanent display of the Archaeological Museum of Macedonia

D. Zdravkovski

The Archaeological Museum of Macedonia, founded in 1922, presents in its permanent display, housed in a newly constructed building of about 1000 square meters, material from research, on archaeology and other disciplines, conducted over

the years, on the material and spiritual culture of Macedonia.

The new permanent display was opened in December 1982. A great number of scientists, museum staff and other professionals of various profiles were involved in its realization. Through an interdisciplinary approach, and using the experiences of modern archaeology and museology, the display presents a cross section of historic, cultural and ethnic events of the region. The museum building is, in total, 6000 square meters big, including the exhibiting premises, storage space, laboratories, offices, a library, projection room, museum store and a restaurant. The museum will be furnished with a video set and other equipment in order to intensify the educational function of the museum. The Museum organizes scientific meetings, film shows, conferences, concerts, public readings and exhibitions.

Numerous museums from Macedonia and the National Museum from Belgrade have lent their exhibits for permanent display and have given their help in realizing the project. By systematic research, scientific projects and purchases, the museum has gained new archaeological material which, after scientific, professional and museological treatment, will fill the gaps in certain period displays.

Proslava 60-godišnjice Narodnog muzeja u Pančevu

Antun Bauer

Zagreb

Proslava 60-godišnjice Narodnog muzeja u Pančevu, u prosincu 1983. god., realizirana je na prilično neuobičajen način. Tim povodom priređena je izložba »Nove akvizicije Narodnog muzeja Pančevo 78—83«. Izložbu sabiračke aktivnosti ovog muzeja prati i katalog koji svojim sadržajem predstavlja dragocjeni dokumentarni prilog proslavi, koji je ne samo isječak iz rada muzeja nego i dokument kompleksa sadržaja rada koji se odvija u ovom muzeju.

Potrebno je iznijeti i konstataciju da je ova izložba povodom proslave 60-godišnjice muzeja u stvari već treća takova izložba s prikazima novih akvizicija ovog muzeja, čime je očitovan sustavan rad na popunjavanju i bogaćenju muzejskih fondova a time i zaštita i prezentacija kulturne baštine područja muzejskog djelovanja, postajući istaknutim primjerom cijeloj našoj muzejskoj zajednici.

Nije nam poznato da i jedan naš muzej ima ovako dokumentiranu prezentaciju rada na prikupljanju i bogaćenju muzejskih fondova, sa stručnom i naučnom obradom prikupljene muzejske građe. K tome, treba istaknuti da je svaki predmet u svojim novim nabavkama istovremeno i stručno i nau-

čno obrađen, što vidimo po navedenim kataloškim podacima ove kao i prethodnih analognih izložaba. A ova činjenica daje naslutiti da je i ostali fond ovog muzeja analogno obrađen — što bi morali istaknuti kao primjer i specifičnu karakteristiku ovog muzeja.

U Arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Pančevu u ovom petogodišnjem periodu (1978—1983) za zbirke ovog odjela muzeja prikupljeno je ukupno 398 novih predmeta — redovnim rekognosciranjem određenih arheoloških terena, redovnim nadzorom na arheološkim lokalitetima i nalazištima na području djelovanja muzeja kojom prilikom je i u površinskim nalazima sakupljeno niz izuzetno vrijednih i značajnih predmeta. Među njima su i vrijedni figuralni predmeti. Ove činjenice upućuju na značenje redovitog stručnog rekognosciranja terena, koji su označeni kao arheološki lokaliteti, i nalazišta na kojima površinski nalazi opravdavaju redovne obilaske terena.

Najveći broj novih priloga u Arheološkom odjelu muzeja su rezultati iskapanja 1979. i 1980. godine na arheološkom terenu Opovo-Ugar. Iskapani predmeti prethodno stručno i naučno obrađeni, uneseni su u inventar muzeja. Činjenica koja ovdje dolazi do izražaja — stručna i naučna obrada nalaza i inventarizacija građe neposredno nakon obavljenih iskapanja također nam može biti primjerom.

Vrijedno je obratiti pažnju na sabiračku aktivnost Historijskog odjela ovog muzeja, naročito na zbirku NOB-e koja je popunjena oružjem (24 eksponata), kojim inače takove zbirke oskudjevaju. Poznato je da takove zbirke ponajviše oskudjevaju oružjem. K tome, sačinjena je bogata dokumentacija za NOB i poslijeratni period.

Posebno je značajno obogaćenje etnografskog fonda sa 262 predmeta za ovu polietničku strukturu područja djelovanja muzeja. Raspon od kompleta i dijelova narodnih nošnji (tkanine, vez, pletenine), preko predmeta pokućstva, dijelova namještaja, sprava i oruđa, do etnološke zbirke »Banatska kuća krajem XX veka« u Ildvoru u rodnoj kući memorijala Mihajla Pupina sa 55 eksponata predstavlja jednu tematsku cjelinu.

Podatak da je u tom periodu umjetnički fond muzeja u Pančevu obogaćen — uglavnom otkupom — za ukupno 135 predmeta-eksponata, i to 76 umjetnina i 59 djela primijenjene umjetnosti — daje našim muzejima temu za razmišljanje. Ovo nije usamljen primjer za Vojvodinu, ali je usamljen za komparaciju s muzejima i galerijama u